

УДК 60.012.12(045)

Н. В. КОЦЕРУБА, Р. Р. ГРИЦИНА
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
Н. В. БІЛЕЦЬКА

Вінницький інститут конструювання одягу і підприємництва

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті обґрунтовано застосування факторного аналізу чистого фінансового результату – прибутку підприємства. Досліджено вплив окремих чинників за допомогою двофакторної та чотирьохфакторної моделей на зміну чистого фінансового результату – прибутку з метою виявлення резервів підвищення управління фінансовими результатами підприємства.

Ключові слова: фінансовий результат, факторний аналіз, рентабельність.

R. R. HRYTSYNA, N. V. KOTSERUBA
Vinnytsia Trade-Economic Institution KNTEU
N. V. BILETSKA

Vinnytsia Institute of Designing Clothes and Business

FACTOR ANALYSIS OF FINANCIAL PERFORMANCE OF ENTERPRISES

The article is the identification and quantification of the impact factors on the change in net financial result – profit. Value analysis of financial results is that it is a prerequisite for effective management of incomes and expenditures in order to increase profits and improve profitability. Timely and objective analysis of the financial performance improves efficiency of enterprises, its investment attractiveness and business activities, the most rational and efficient use of material, labour and financial resources, eliminate unnecessary, economically unjustified costs. In the article the application of factor analysis of net financial result - profits. The influence of certain factors by using two-factor models and four-factor models the change in net financial result – profit reserves in order to identify financial results improve management of the company.

Keywords: financial result, factor analysis, profitability.

Актуальність теми. За умови розвитку ринкових відносин великого значення набуває якісний аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Вчасний та об'єктивний аналіз фінансових результатів сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємств, його інвестиційної привабливості та ділової активності, найбільш раціональному та ефективному використанню матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, усуненню зайвих, економічно невиправданих витрат. Достовірна інформація про отримані результати економічного аналізу необхідна для прийняття ефективних управлінських рішень, що в свою чергу призведе до досягнення значної економічної ефективності виробництва та рентабельності продукції. Правильно обраний підхід до аналізу фінансових результатів потрібен для їх планування й прогнозування в майбутньому періоді.

Вагомий внесок у теорію та практику аналізу фінансових результатів зробили такі вчені, як Андрійчук В.Г., Барабаш Н.С., Болюх М.А., Буряк П.Ю., Гордополов В., Гордополова Н., Кіндрацька Г.І., Кравченко Г.О., Мец В.О., Митрофанов Г.В., Мних Є.В., Савицька Г.В., Попович П.Я., Цал-Цалко Ю.С., Чумаченко М.Г., В. Ф. Юров та інші вчені-економісти.

Метою статті є виявлення та кількісна оцінка ступеня впливу факторів на зміну чистого фінансового результату.

Виклад матеріалу. Значення аналізу фінансових результатів полягає в тому, що він є необхідною умовою ефективного управління доходами і витратами підприємства із метою збільшення прибутку та підвищення рентабельності.

Вплив окремих чинників на зміну фінансових результатів оцінюють за допомогою факторного аналізу, реалізація якого передбачає виконання таких стадій: постановка мети аналізу, вибір факторних показників; визначення типу залежності; побудова факторної моделі; вибір методу факторного аналізу; формування висновків і рекомендацій [1, с. 86].

Факторний аналіз прибутку – це методика комплексного системного вивчення та виміру впливу факторів на величину результативного показника, а саме прибутку підприємства. В його основі лежить використання методичного прийому елімінування, що дозволяє відокремити вплив кожного чинника на зміну результативного показника, що відбулися в звітному періоду [2, с. 112].

До основних завдань аналізу прибутку можна віднести такі:

- 1) оцінка динаміки показників прибутку;
- 2) оцінка збалансованості та розподілення фактичної величини прибутку;
- 3) визначення та вимір впливу різних факторів на прибуток (факторний аналіз);
- 4) оцінка можливих резервів зростання прибутку в перспективі за рахунок оптимізації витрат та

обсягу виробництва [2, с. 113].

В ринкових умовах результати функціонування та розвиток підприємства зумовлені сталістю фінансових результатів і ефективною системою управління фінансовою безпекою. Такий зв'язок зумовлений тим, що фінансовий результат не тільки характеризує фінансовий стан підприємства та його динаміку, але й виступає тим ресурсом, який може стимулювати діяльність підприємства. Аналізуючи зміст фінансового результату, різні вчені в деяких аспектах торкаються розгляду засад управління рентабельністю. При цьому однозначної відповіді на питання узгодження рівня рентабельності як важеля управління фінансовим станом і результатом функціонування підприємства досі не має [3, с. 104].

Факторний аналіз чистого фінансового результату – прибутку, доцільно здійснювати за наступними етапами.

Таблиця 1

Етапи організації аналізу чистого фінансового результату – прибутку за двофакторною моделлю

$$\Pi = D \times R_{\text{чиста}}$$

Етап	Розрахунок	Умовні позначення
1. Побудова детермінованої мультиплікативної моделі чистого фінансового результату – прибутку	$\Pi = D \times R_{\text{чиста}}$	Π – чистий фінансовий результат – прибуток, тис. грн.; D – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.;
2. Визначення абсолютної зміни чистого фінансового результату – прибутку у звітному періоді	$\Delta\Pi = \Pi_1 - \Pi_0$	$R_{\text{чиста}}$ – рівень чистого фінансового результату – прибутку по відношенню до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності), у вигляді десяткового дробу;
3. Послідовна оцінка кількісного впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку звітного періоду за методом абсолютних різниць	$\Delta\Pi(D) = \Delta D \times R_{\text{чиста}_0}$ $\Delta\Pi(R_{\text{чиста}}) = D_1 \times \Delta R_{\text{чиста}}$	$\Delta\Pi$ – абсолютна зміна чистого фінансового результату – прибутку, тис. грн.;
4. Оцінка сукупного впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку підприємства	$\Delta\Pi = \Delta\Pi(D) + \Delta\Pi(R_{\text{чиста}})$	Π_1, Π_0 – відповідно чистий фінансовий результат – прибуток звітного та базового періодів, тис. грн.;
		$\Delta\Pi(D), \Delta\Pi(R_{\text{чиста}})$ – абсолютна зміна чистого фінансового результату – прибутку внаслідок зміни відповідних чинників: величини чистого доходу від реалізації продукції та чистої рентабельності, тис. грн.;
		$\Delta D, \Delta\Pi(R_{\text{чиста}})$ – абсолютна зміна у звітному періоді чинників, що обумовлюють зміну чистого фінансового результату – прибутку, тис. грн.;
		$R_{\text{чиста}_0}$ – чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності у базовому році, у вигляді десяткового дробу;
		D_1 – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), одержаний підприємством у звітному році, тис. грн.

Результати розрахунків за наведеним вище алгоритмом, узагальнено у таблиці 2.

З таблиці 2, можна зробити висновок, що зміна чистого фінансового результату – позитивного фінансового результату може бути наслідком зростання чистої рентабельності фінансово-господарської діяльності, яка характеризується показником рівня чистого фінансового результату – прибутку по

відношенню до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). Цей чинник належить до інтенсивних і його пріоритетний вплив на результат заслуговує на високу оцінку. Другим чинником є чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що може забезпечити зміну чистого фінансового результату. Один з даних чинників є другорядним. Другорядність чинника визначається його меншим впливом на зміну результативного показника.

Таблиця 2

Оцінка впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку на основі факторної моделі $\Pi = D \times R_{\text{чиста}}$

Показник	Базовий період	Звітний період	Абсолютне відхилення, +/-	Зміна чистого фінансового результату внаслідок впливу чинників
Чистий фінансовий результат – прибуток, тис. грн.	Π_0	Π_1	$\Pi_1 - \Pi_0$	$\Pi_1 - \Pi_0$, або $\Delta\Pi(D) + \Delta\Pi(R_{\text{чиста}})$
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	D_0	D_1	$D_1 - D_0$	$\Delta D \times R_{\text{чиста}_0}$
Чиста рентабельність, у вигляді десяткового дробу	$R_{\text{чиста}_0}$	$R_{\text{чиста}_1}$	$R_{\text{чиста}_1} - R_{\text{чиста}_0}$	$D_1 \times \Delta R_{\text{чиста}}$

З метою залучення до аналізу додаткової інформації застосовуються багатфакторні моделі, а також методичні прийоми декомпозиційного аналізу, який передбачає послідовну деталізацію і розкриття впливу на результат факторних показників.

На особливу увагу заслуговує чотирьох факторна мультиплікативна модель аналізу чистого фінансового результату – прибутку підприємства. До побудови даної моделі застосовуються чинники другого ряду, до яких належать: капітал, оборотність активів, мультиплікатор капіталу, чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності підприємства.

Залежність чистого фінансового результату – прибутку від названих чинників характеризується наступною моделлю:

$$\Pi = \bar{K} \times d_A \times M_K \times R_{\text{чиста}}$$

де $\bar{K}$ – середньорічні залишки власного капіталу, що обчислюються за середньою хронологічною, виходячи з даних, які містяться у пасиві балансу підприємства;

d_A – оборотність (дохідність) активів, за якою оцінюється рівень ефективності використання активів підприємства; дохідність активів обчислюється як відношення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (D) до середньорічних залишків активів ($\bar{A}$), які визначаються згідно з балансом:

$$d_A = \frac{D}{\bar{A}}$$

де M_K – мультиплікатор власного капіталу, який характеризує здатність власного капіталу створювати активи і являє собою відношення середньорічних залишків активів ($\bar{A}$) до середньорічних залишків власного капіталу ($\bar{K}$) підприємства:

$$M_K = \frac{\bar{A}}{\bar{K}}$$

де $R_{\text{чиста}}$ – чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності, яка визначається відношенням чистого фінансового результату – прибутку (Π) до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (D):

$$R_{\text{чиста}} = \frac{\Pi}{D}$$

Зв'язок між чинниками та результативним показником у наведеній моделі є функціональним, отже, факторний аналіз чистого фінансового результату – прибутку на її основі може здійснюватись за допомогою модифікованого методу ланцюгових підстановок [4, с. 106].

Методика кількісної оцінки впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку підприємства складається з наступних етапів, які подані у таблиці 3.

Якщо в етапі 3 скоротити дане рівняння, отримаємо: $\Pi = \Pi$, тобто факторна модель є адекватною і може бути використана для оцінки впливу визначених чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку підприємства у звітному періоді.

Результати розрахунку впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – позитивного фінансового результату наведено у таблиці 4.

Таблиця 3

Етапи організації аналізу чистого фінансового результату – прибутку за чотирьохфакторною моделлю

$$\Pi = \bar{K} \times d_A \times M_K \times R_{\text{чиста}}$$

Етап	Розрахунок	Умовні позначення
1. Визначення абсолютної зміни чистого фінансового результату – прибутку у звітному періоді	$\Delta\Pi = \Pi_1 - \Pi_0$	$\Delta\Pi$ – абсолютна зміна чистого фінансового результату – прибутку у звітному періоді, тис. грн.; Π_1, Π_0 – відповідно чистий фінансовий результат – прибуток звітного та базового періодів, тис. грн.;
2. Побудова детермінованої мультиплікативної чотирьохфакторної моделі	$\Pi = \bar{K} \times d_A \times M_K \times R_{\text{чиста}}$	
3. Перевірка відповідності побудованої моделі результативному показнику, який вона характеризує	$\Pi = \bar{K} \times \frac{D}{A} \times \frac{\bar{A}}{K} \times \frac{\Pi}{D}$	$\Delta\Pi_{(K)}, \Delta\Pi_{d_A}, \Delta\Pi_{M_{(K)}}, \Delta\Pi_{R_{\text{чиста}}}$ – абсолютна зміна чистого фінансового результату – прибутку внаслідок зміни відповідних чинників: власного капіталу, оборотності активів, мультиплікатора власного капіталу та чистої рентабельності фінансово-господарської діяльності, тис. грн.;
4. Поетапна оцінка кількісного впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку підприємства	$\Delta\Pi_{(K)} = \Delta\bar{K} \times d_{A_0} \times M_{K_0} \times R_{\text{чиста}_0}$ $\Delta\Pi_{(d_A)} = \bar{K} \times \Delta d_{A_1} \times M_{K_0} \times R_{\text{чиста}_0}$ $\Delta\Pi_{(M_K)} = \bar{K} \times d_{A_1} \times \Delta M_{K_1} \times R_{\text{чиста}_0}$ $\Delta\Pi_{(R_{\text{чиста}})} = \bar{K} \times d_{A_1} \times M_{K_1} \times \Delta R_{\text{чиста}}$	
5. Оцінка сукупного впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку підприємства у звітному періоді	$\Delta\Pi = \Delta\Pi_{(K)} + \Delta\Pi_{d_A} + \Delta\Pi_{M_K} + \Delta\Pi_{R_{\text{чиста}}}$	$\Delta\bar{K}, \Delta d_A, \Delta M_{(K)}, \Delta R_{\text{чиста}}$ – абсолютна зміна в звітному періоді чинників: власного капіталу, оборотності активів, мультиплікатора власного капіталу, чистої рентабельності; d_{A_0}, d_{A_1} – оборотність активів, відповідно, в базовому та звітному періоді; M_{K_0}, M_{K_1} – мультиплікатор власного капіталу, відповідно, в базовому та звітному періоді; $R_{\text{чиста}_0}$ – чиста рентабельність фінансово-господарської діяльності підприємства

Дані у таблиці 4 можуть свідчити про те, що приріст чистого фінансового результату – прибутку звітного року може бути наслідком як підвищення чистої рентабельності фінансово-господарської діяльності, так і її зниження. Приріст оборотності активів та приріст середніх залишків власного капіталу також заслуговує на високу оцінку, на тій підставі, що ці чинники також вагомо забезпечують приріст чистого фінансового результату – прибутку підприємства.

Оцінка впливу чинників на зміну чистого фінансового результату – прибутку підприємства на основі факторної моделі $\Pi = \bar{K} \times d_A \times M_K \times R_{\text{чиста}}$

Показник	Базовий період	Звітний період	Абсолютне відхилення, +/-	Зміна чистого фінансового результату внаслідок впливу чинників
Чистий фінансовий результат – прибуток, тис. грн.	Π_0	Π_1	$\Pi_1 - \Pi_0$	$\Pi_1 - \Pi_0$, або $\Pi = \bar{K} \times d_A \times M_K \times R_{\text{чиста}}$
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	D_0	D_1	$D_1 - D_0$	*
Середні залишки активів, тис. грн.	$\bar{A}_0$	$\bar{A}_1$	$\bar{A}_1 - \bar{A}_0$	*
Середні залишки власного капіталу, тис. грн.	$\bar{K}_0$	$\bar{K}_1$	$\bar{K}_1 - \bar{K}_0$	$\Delta\Pi_{(K)} = \Delta\bar{K} \times d_{A_0} \times M_{K_0} \times R_{\text{чиста}_0}$
Оборотність активів, оборотів за рік	d_{A_0}	d_{A_1}	$d_{A_1} - d_{A_0}$	$\Delta\Pi_{(d_A)} = \bar{K} \times \Delta d_{A_1} \times M_{K_0} \times R_{\text{чиста}_0}$
Мультиплікатор капіталу, у вигляді десяткового дробу	M_{K_0}	M_{K_1}	$M_{K_1} - M_{K_0}$	$\Delta\Pi_{(M_K)} = \bar{K} \times d_{A_1} \times \Delta M_{K_1} \times R_{\text{чиста}_0}$
Чиста рентабельність ($R_{\text{чиста}}$), у вигляді десяткового дробу	$R_{\text{чиста}_0}$	$R_{\text{чиста}_1}$	$R_{\text{чиста}_1} - R_{\text{чиста}_0}$	$\Delta\Pi_{(R_{\text{чиста}})} = \bar{K} \times d_{A_1} \times M_{K_1} \times \Delta R_{\text{чиста}}$

Висновки

Аналіз фінансових результатів підприємства покликаний визначити повноту та якість отримання підсумків господарювання, дати оцінку динаміки абсолютних та відносних показників, з'ясувати спрямованість, ступінь впливу факторів на зміну прибутку та рентабельності, визначити можливі резерви його зростання.

Результати факторного аналізу фінансового результату – прибутку за двофакторною мультиплікативною моделлю та за чотирьох факторною є інструментом пошуку резервів збільшення чистого фінансового результату – прибутку. Без отримання якого є неможливим ведення ефективної фінансово-господарської діяльності суб'єктом господарювання.

Література

1. Костецький Я.І. Факторний аналіз прибутку аграрних підприємств / Я.І. Костецький // Економічний аналіз. – 2015. – № 2(19). – С. 85–90.
2. Омелянчук Т.М. Параметризація факторного фінансового аналізу прибутку підприємств / Т.М. Омелянчук // Сучасні проблеми та шляхи їх вирішення в науці, транспорті, виробництві та освіті. – 2012. – № 1. – С. 111–113.
3. Каркавчук В.І. Моделювання рівня рентабельності підприємства / В.І. Каркавчук // Формування ринкової економіки в Україні. – 2011. – № 18. – С. 103–106.
4. Митрофанов Г.В. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Г.В. Митрофанов, Г.О. Карвченко, Н.С. Барабаш. – Київ : КНТЕУ, 2009. – 301 с.

Надійшла 10.12.2015; рецензент: д. е. н. Денисюк О. М.